TÁC PHẨM NGHỆ THUẬT TRONG KHÔNG GIAN CÔNG CỘNG
KIẾN TRÚC ĐÔ THỊ TP. HCM: NỀN TẢNG CỦA HỆ THỐNG TIÊU CHÍ ĐÁNH GIÁ

TS. KTS TRẦN MINH ĐỨC[1]

TÓM TẮT

Từ thời xa xưa, các tác phẩm nghệ thuật đã được trưng bày ở các không gian công cộng kiến trúc và đô thị, ngày nay đã trở nên không thể thiếu. Dựa vào phương pháp phân tích trường hợp không gian cụ thể, khảo sát lịch sử, và tổng hợp, nghiên cứu, kết quả cho thấy: Nghệ thuật công cộng không phải để lấp đầy các không gian trống của kiến trúc và đô thị mà có các mục đích riêng biệt. Chúng tạo ra giá trị thẩm mỹ kiến trúc và đô thị; xác lập vị trí trọng điểm hoặc định diện nơi chốn, tạo nghĩa cho không gian công cộng; xây dựng hình ảnh kiến trúc và đô thị, thể hiện bản sắc cộng đồng. Các giá trị này đã tạo ra tác động đến công chúng và hình thành 7 lĩnh vực cấu thành nên tác phẩm nghệ thuật trong không gian công cộng: Gắn kết xã hội, kiến tạo nơi chốn, bảo tồn và quảng bá văn hóa, phục hồi và phát triển kinh tế, phát triển bền vững, sống tốt và nuôi dưỡng tinh thần, và sáng tạo đổi mới. Các tác động này làm nền tảng cho việc xây dựng hệ thống tiêu chí đánh giá nghệ thuật công cộng hiện hữu thành phố Hồ Chí Minh (TP.HCM) và sự phát triển nghệ thuật công cộng của thành phố theo hướng sáng tạo và phát triển văn hóa bền vững trong bối cảnh hội nhập và toàn cầu hóa ở Việt Nam nói chung.

Từ khóa: *Kiến tạo nơi chốn, Hình ảnh kiến trúc và đô thị, Bảo tồn và quảng bá văn hóa, Phát triển bền vững, Sáng tạo đổi mới.*

THE ARTWORKS' VALUES IN PUBLIC SPACES OF HO CHI MINH CITY'S URBAN ARCHITECTURE AND THE FOUNDATION OF EVALUATION CRITERIA SYSTEM

Abstract

Since ancient times, artworks have been exhibited in public places of buildings and cities, and they are now an essential component of modern life. Based on case study, historical surveys, and synthesis, research demonstrates that public art fulfills specific functions rather than just filling voids in architecture and urban landscapes. It adds aesthetic value to urban areas and architecture, defines locations or provides focal points, gives public spaces meaning, develops architectural and urban images, and conveys community identity. Social cohesion, making place, cultural preservation and promotion, economic recovery and development, sustainable development, well-being and spiritual nurturing, and creative innovation are the seven constituent areas of artwork in public spaces that are influenced by these ideals. These effects serve as the foundation for defining a set of standards for assessing Ho Chi Minh City's current public art and for advancing the city's public art in a creative and sustainable cultural direction within the framework of Vietnam's overall integration and globalization.

Keywords: *Making place, Architectural and urban images, Cultural preservation and promotion, Sustainable development, Creative innovation.*

1. MỞ ĐẦU

Việt Nam nói chung và TP.HCM hiện đang trải qua quá trình chuyển đổi đô thị nhanh chóng và toàn cầu hóa. Những chuyển đổi này không chỉ về quy hoạch, kiến trúc, mà còn về kinh tế và xã hội. Chúng dẫn đến việc tái cấu hình các hình thái không gian, định hình lại chính sách quản lý, và xem xét lại các hoạt động hàng ngày của đô thị. Quá trình chuyển đổi đặt ra các vấn đề về văn hóa và nghệ thuật ở các không gian công cộng của thành phố. Vì thế, nghệ thuật (trong không gian) công cộng trong đô thị tạo nên một góc nhìn thú vị để nhận thấy sự phát triển của lối sống người dân và quyền công dân đô thị. Sáng tạo nghệ thuật tồn tại trong không gian công cộng trong nhà, ngoài trời, hoặc không gian công cộng đô thị. Một số tác phẩm nghệ thuật được dựng lên ở trung tâm thành phố, một số ở cửa ngõ phố thị... Tác phẩm có thể được đặt cố định hoặc để tạm thời. Một số mang đặc thù của địa điểm, diễn giải bối cảnh lịch sử và mối quan hệ văn hóa xã hội của địa điểm, trong khi một số khác thì không. Một số tác phẩm có sự tham gia và đóng góp từ công chúng, qua việc sử dụng phương tiện truyền thông tương tác và phản hồi, trong khi một số khác thuần túy biểu đạt quan điểm nghệ thuật của nghệ sĩ.

Hiện nay, sự tác động của nghệ thuật đối với đô thị TP.HCM vẫn còn bỏ ngỏ, vì có rất ít kiến thức về nhận thức tương tác của nghệ thuật công cộng từ góc nhìn của công chúng, những người mà nghệ thuật công cộng về cơ bản hướng đến. Với tiềm năng tiếp cận đối tượng rộng rãi, tiềm năng tập hợp những cá nhân

có xuất thân đa dạng, tạo ra những tác động mạnh mẽ và lâu dài, nghiên cứu tìm hiểu và xác định các khía cạnh của đô thị mà nghệ thuật công cộng có thể tác động và ảnh hưởng đến. Theo đó, phân loại các lĩnh vực mà các giá trị của nghệ thuật công cộng tác động tới, nhằm góp phần xây dựng hệ thống tiêu chí đánh giá nghệ thuật công cộng hiện có; đồng thời giúp khán giả, người tham gia, cộng đồng, nhà quản lý nhận ra giá trị của những trải nghiệm nghệ thuật trong không gian công cộng, hướng tới đề xuất giải pháp nghệ thuật công cộng cho thành phố (phù hợp và hiệu quả) trong bối cảnh phát triển văn hóa bền vững hiện nay.

2. NHỮNG GIÁ TRỊ CỦA NGHỆ THUẬT CÔNG CỘNG

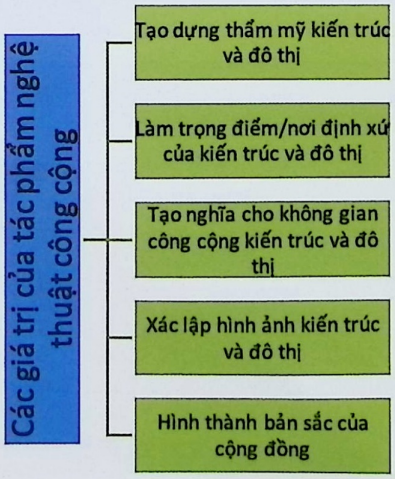
Nghệ thuật được thực hiện trong không gian công cộng mà công chúng dễ dàng tiếp cận sẽ mang đến những giá trị mới cho thành phố và không gian đô thị. Các giá trị bao gồm tạo dựng thẩm mỹ kiến trúc và đô thị, làm trọng điểm hay nơi định xứ, tạo nghĩa cho không gian công cộng, xác lập hình ảnh kiến trúc và đô thị, và tạo bản sắc cộng đồng đô thị.

Trong khi tạo ra giá trị thẩm mỹ các tòa nhà (hình ảnh đô thị) và bản sắc đô thị, thì tự thân nó với tư cách trọng tâm, tạo ra sự chú ý của công chúng. Đồng thời, với tư cách môi trường trung gian, diễn ra sự giao tiếp giữa các cá nhân trong không gian đô thị và tương tác tích cực giữa con người và môi trường. Các cá nhân đều tận hưởng và sử dụng không gian công cộng. Thông qua nghệ thuật, không gian công cộng được phục hồi. Nó cho phép sự tương tác giữa nghệ sĩ và khán giả trên đường phố, khuyến khích nhận thức của khán giả về các sự kiện xảy ra xung quanh. Việc hỗ trợ các không gian dành cho người đi bộ bằng các tác phẩm nghệ thuật không chỉ nâng cao tính thẩm mỹ của không gian mà còn mang lại sự thỏa mãn về mặt văn hóa, sự phát triển, nhận thức và sự giải tỏa tâm lý thông qua tương tác trực quan giữa các cá nhân, chẳng hạn như tác phẩm nghệ thuật trong không gian công cộng của kiến trúc Bưu điện TP.HCM.

Nghệ thuật công cộng của kiến trúc Bưu điện trung tâm TP. HCM. [1]

Nghệ thuật công cộng đã bắt đầu được đưa vào quy hoạch TP.HCM như một phần đổi mới đô thị để tạo ra cảm giác và bản sắc của không gian từ sau thời kỳ Đổi mới, từ năm 1986 đến nay. Nó đã làm tăng tác động lâu dài lên ký ức của cá nhân về lịch sử phát triển của thành phố. Bản thân tác phẩm nghệ thuật thu hút sự chú ý, vô thức khiến người dân bị liên hệ, đánh thức và hồi sinh cảm xúc, kể cả việc định hình không gian kiến trúc và đô thị về mặt vật lý và nghĩa. Nghệ thuật công cộng cũng đã có hiệu quả trong việc thay đổi thói quen sống của họ, văn hóa thẩm mỹ và phát triển không gian đô thị. Vì vậy, trở thành cư dân của đô thị là trở thành một phần của nền văn hóa thẩm mỹ không ngừng thay đổi và có giá trị khi được nhiều người tiếp cận. Tác phẩm nghệ thuật khi ấy có thể xem là được "tiêu thụ" hiệu quả ở không gian công cộng kiến trúc và đô thị [2].

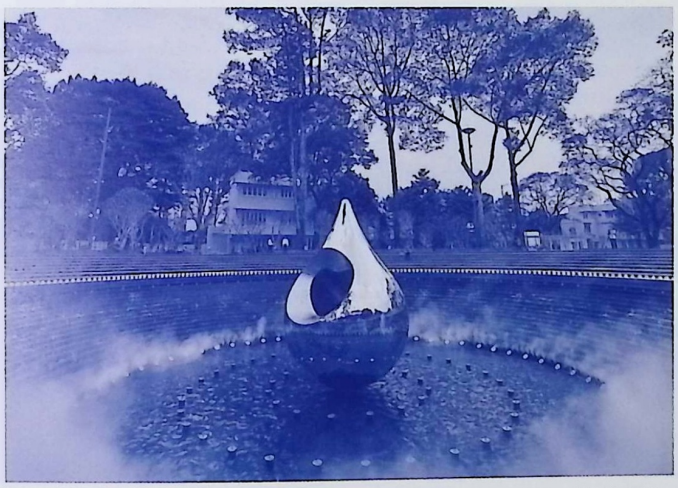
Các giá trị của tác phẩm nghệ thuật công cộng kiến trúc và đô thị.
(Nguồn: Tác giả)

3. CÁC TÁC ĐỘNG CỦA NGHỆ THUẬT CÔNG CỘNG ĐỐI VỚI KIẾN TRÚC VÀ ĐÔ THỊ

Gắn kết và thay đổi xã hội

Nghệ thuật công cộng có tác động đáng kể đến xã hội TP.HCM về kết nối quá khứ, hiện tại và tương lai của một địa điểm. Nó góp phần vào ký ức chung của thành phố về di sản chung và trong một số trường hợp, là niềm tự hào của người dân. Nghệ thuật công cộng ghi lại các sự kiện của thành phố qua một số bức tranh hoặc tượng đài với ý nghĩa đương đại, ý nghĩa giao lưu văn hóa và cũng có thể bằng những bức tượng thời xưa cũ vì ý nghĩa của chúng đã biến mất khỏi ký ức của người dân.

Ở khía cạnh khác, nghệ thuật trong không gian công cộng đưa đến ý niệm địa điểm tụ hội và gợi lên cho tất cả công dân ý niệm tranh luận, đàm phán và thực hiện sáng tạo tương lai của thành phố hàng ngày. Trong không gian ấy, một số trường hợp, người nghệ sĩ đưa ra tuyên bố nghệ thuật, ủng hộ công lý xã hội, mang con người đến, tương tác và tranh luận về các vấn đề xã hội và chính trị, sau đó định hình cộng đồng và tạo nên mối quan hệ giữa chính họ. Và vì thế, những ký ức lịch sử tốt đẹp hay đau buồn luôn khắc sâu vào tâm thức của mỗi người dân và trở thành mục đích để mọi người cùng hướng đến sống tốt hơn, chẳng hạn như những tranh luận về thông điệp "hồi sinh và tiếp nối" ở Công viên Lý Thái Tổ, kỷ niệm những người đã mất trong đại dịch Covid-19 - *"Như giọt nước mặt tan vào đất mẹ, tình người còn lưu mãi"* [3].

Tượng đài giọt nước như lời nhắc về quá khứ đau thương người dân TP. HCM đã vượt qua và cùng nhau hướng đến cuộc sống tương lai tốt đẹp

Các vấn đề xã hội, có thể bất bình đẳng kinh tế, những căng thẳng liên quan đến giai cấp, giới tính, sự phân cực chính trị, quyền con người, quyền phá thai, quyền giáo dục,..., được xác định và được thay đổi phụ thuộc vào mức độ công khai hoặc mức độ tương tác với công chúng. Từ đấy, hình thành đối thoại dân chủ, đổi mới, tinh thần cam kết tham gia sâu sắc của chính quyền, ra quyết định tập thể, và giải quyết mâu thuẫn và xung đột [4]. Nghệ thuật công cộng tạo lập một diễn đàn công cộng xã hội ngẫu hứng để mọi người khám phá những suy nghĩ và ý tưởng của bản thân. Trong nhiều trường hợp, nghệ thuật công cộng nuôi dưỡng tinh thần cộng đồng và thúc đẩy sự gắn kết và hòa nhập xã hội.

Ở TP.HCM hiện nay, tác động của nghệ thuật công cộng đối với xã hội đã quan tâm đến người dân, được chuyển đổi từ giáo điều chính trị thành giáo dục tư tưởng và tầm nhìn. Chính quyền kiểm duyệt các tác phẩm nghệ thuật do các doanh nhân đề xuất và hỗ trợ phát triển kinh doanh về mặt tinh thần và tư tưởng. Số lượng ngày càng tăng các tác phẩm nghệ thuật văn hóa, môi trường, dân chủ và thân thiện với con người nhằm kích hoạt các phản ứng thẩm mỹ và cảm xúc tích cực sống từ cộng đồng. Với biểu hiện ý thức hệ và tinh thần kinh doanh trong bối cảnh sáng tạo và phát triển văn hóa, nghệ thuật công công cộng có mục đích kép: Góp phần tạo ra lợi nhuận kinh tế thông qua việc tạo dựng địa điểm nghệ thuật và tiếp thị thành phố, thu hút các doanh nghiệp và kích thích đầu tư; đồng thời duy trì sự ổn định xã hội bằng các tác phẩm nghệ thuật phù hợp với lợi ích của nhà nước.

Kiến tạo/tái tạo nơi chốn (tạo bản sắc và động lực xã hội)

Nghệ thuật công cộng hỗ trợ kiến trúc và đô thị tạo dựng nơi chốn, giúp thành phố thành không gian quan trọng để sinh sống, làm việc và vui chơi. Bản chất của việc tạo dựng nơi chốn phụ thuộc vào quy hoạch, thiết kế và quản lý các không gian công cộng kiến trúc và đô thị. Nghệ thuật công cộng, tạm thời hay vĩnh cửu, đều tác động đến việc thiết kế hoặc thiết kế lại các không gian công cộng để chúng có thể hữu ích hơn, cộng đồng hơn, và an toàn hơn, với sự đóng góp từ cộng đồng sử dụng chúng. Chẳng hạn như, ở TP.HCM, Vườn hoa Bác Hồ trước UBND TP hay đường hoa Nguyễn Huệ, là trọng tâm của quá trình tạo dựng nơi chốn công cộng, thu hút khán giả và tạo ra không gian. Ý nghĩa tồn tại trong nơi chốn có nghệ thuật công cộng được hình thành bởi sự tương tác và được tranh luận không ngừng nghỉ bởi nhiều cư dân sống trong thành phố. Bản sắc của nghệ thuật công cộng đối với một địa điểm được xây dựng hoặc tái thiết thông qua sự tương tác với công chúng. Tác động và ảnh hưởng của nghệ thuật trong không gian là hệ quả của mối quan hệ tương hỗ giữa cư dân, tác phẩm nghệ thuật và địa điểm.

Bảo tồn và quảng bá văn hóa

Một tác động lớn khác liên quan đến giá trị của nghệ thuật công cộng là trân trọng di sản văn hóa thành phố, truyền cảm giác thân thuộc và gắn bó giữa mọi người và cộng đồng trong khi vẫn lưu giữ quá khứ. Tranh tường hoành tráng trên công trình kiến trúc hay các bộ khác của đô thị là ví dụ có thể áp dụng về nghệ thuật công cộng thúc đẩy giá trị nghệ thuật và ý nghĩa văn hóa cho TP.HCM và các địa điểm công cộng. Ở các nước phương Tây đã nâng cao nhận thức về các giá trị văn hóa của các bức tranh tường và trở thành những người ủng hộ việc bảo tồn chúng. Ở TP.HCM, bảo tồn tranh tường kiến trúc và đô thị có thể bằng cách huy động cộng đồng, các tình nguyện viên

Sự kiến tạo nơi chốn của nghệ thuật công cộng vĩnh cửu và tạm thời. [5], [6]

cộng đồng thu thập hình ảnh và thông tin, và chia sẻ dữ liệu trên các nền tảng kỹ thuật số di động và web. Sự tham gia này đã và sẽ có tác động tích cực đến di sản văn hóa và chuyển giao kiến thức.

Phục hồi và phát triển kinh tế

Nghệ thuật công cộng tác động đến nền kinh tế, vào việc xây dựng thương hiệu và tiếp thị của thành phố. Nó có thể thúc đẩy các ngành thiết kế công nghiệp sáng tạo và thúc đẩy du lịch văn hóa. Đây là một loại hình tạo động lực cho du khách tìm hiểu, khám phá, trải nghiệm, và tiêu thụ các điểm tham quan/sản phẩm văn hóa vật thể và phi vật thể tại điểm đến [7]. Năm 2016, theo báo cáo của Whybrow, nghệ thuật công cộng đã trở thành chất xúc tác cho sự phục hồi kinh tế. Cụ thể, thị trấn Folkestone ở Anh từng nổi tiếng là khu nghỉ mát ven biển và cửa ngõ vào châu Âu đã suy thoái kinh tế từ những năm 1960. Tuy nhiên với sự ra đời của dự án nghệ thuật Folkestone Triennial tại thị trấn vào năm 2008, các nghệ sĩ quốc tế đã tạo ra các tác phẩm nghệ thuật tại các địa điểm cụ thể, thị trấn đã bắt đầu hồi sinh và tái tạo động lực phát triển kinh tế. Với tư cách một trong những thành phố năng động nhất cả nước, sự tác động này đối với TP.HCM càng rõ nét. Nghệ thuật công cộng đã thu hút khách du lịch (những người viếng thăm và tiêu thụ nghệ thuật), hỗ trợ các doanh nghiệp và thúc đẩy nền kinh tế địa phương tăng nhanh. Dự án nghệ thuật "Chim líu, chim lo, chim tỏ điều gì?" được tổ chức tại công viên Tao Đàn của Viện Goethe từ tháng 9/2025-1/2026 đã quy tụ nhiều nghệ sĩ, người dân, khách du lịch trong và ngoài nước, và cả chuyên gia sinh thái trong quá trình đồng sáng tạo. Dự án đã mang lại giá trị văn hóa và kinh tế riêng cho địa điểm thực hiện.

Phát triển bền vững

Nhiều thành phố trên thế giới nói chung và TP.HCM nói riêng, người dân đang bị đe dọa bởi nhiều mối nguy hiểm về môi trường từ ô nhiễm không khí, động đất, hỏa hoạn, lũ lụt và ô nhiễm nước. Ý niệm bền vững đề cập đến khả năng duy trì môi trường ở mức ổn định mà không làm cạn kiệt tài nguyên thiên nhiên hoặc gây ra thiệt hại sinh thái nghiêm trọng. Nghệ thuật công cộng có thể tác động biến đổi không gian trong thành phố, phát triển lối sống bền vững cho người dân, nâng cao khả năng sinh sống, và chất lượng cuộc sống, qua thông điệp mà tác phẩm mang đến. Như đã đề cập, tác phẩm "Chim líu, chim lo, chim tỏ điều gì?" ngoài việc phát triển kinh tế tại địa phương thực hiện, còn hướng đến chủ đề mang tính toàn cầu: Sinh thái, khí hậu và đa dạng sinh học, đã gửi đến công chúng tham dự *"Cách con người có thể kết nối lại với thiên nhiên, nhìn nhận tiếng chim như biểu tượng của tự do, sự sống và lời nhắc nhở về trách nhiệm chung sống hài hòa với muôn loài"* [8].

Ngày nay, sản phẩm nghệ thuật trong không gian công cộng của thành phố không chỉ đẹp về mặt thẩm mỹ mà còn có ý nghĩa và xứng đáng về môi trường.

Các nghệ sĩ quan tâm đến phát triển bền vững bằng cách chủ động khám phá các giá trị xanh trong các không gian công cộng hướng đến thiên nhiên và thân thiện với môi trường bằng chủ đề, thông điệp truyền tải, địa điểm, và chất liệu thực hiện. Các hình ảnh nghệ thuật trực quan về môi trường kích thích đối thoại trong cộng đồng sâu rộng hơn về cách họ đang và sẽ trải qua những mối nguy hiểm trong xã hội.

Sống tốt (vui/ khỏe) và nuôi dưỡng tinh thần và trí tuệ

Ngoài những tác động trên, nghệ thuật công cộng cũng thúc đẩy cảm giác hạnh phúc, cải thiện sức khỏe tinh thần và thể chất của mọi người thông qua xây dựng cộng đồng và kết nối xã hội. Hạnh phúc đề cập đến "tình trạng hài lòng, khỏe mạnh hoặc thành công" [9]. Finding the Light Within, một sáng kiến nghệ thuật công cộng có sự tham dự của cộng đồng, đã tạo ra một bức tranh tường công cộng về tự tử ở Philadelphia, thu hút hơn 1.200 thành viên cộng đồng tham gia vào quá trình sáng tạo. Sáng kiến này cũng hỗ trợ việc sản xuất một câu chuyện công khai về tự tử và hậu quả của nó, những người sống sót sau tự tử và các thành viên khác trong cộng đồng chia sẻ kinh nghiệm về nỗi đau, sự đau khổ, sự chữa lành, khả năng phục hồi và hy vọng tập thể. Sáng kiến này đã trở thành tác nhân thúc đẩy thay đổi xã hội và nhận thức của cộng đồng, giúp giảm bớt sự cô đơn, cô lập, và giảm kỳ thị, xem tự tử như là vấn đề sức khỏe tâm thần của cá nhân. Tác động này tại TP.HCM chưa rõ nét, vì sự tham dự trong các dự án nghệ thuật trong các không gian công cộng chưa nhiều, mặc dù tham gia các dự án nghệ thuật công cộng thường xuyên, mang lại lợi ích cho sức khỏe.

Nghệ thuật công cộng khuyến khích tư duy và tạo ra các cơ hội giáo dục cho các cộng đồng trong thành phố, và tác động đến khả năng sử dụng kinh nghiệm và kiến thức của một người để đưa ra quyết định hoặc phán đoán hợp lý [10]. Nghệ thuật công cộng sinh thái giúp định hình tương lai thành phố và truyền cảm hứng cho học sinh suy nghĩ về các dự án nghệ thuật. Ngoài ra, các hoạt động nghệ thuật đương đại trong không gian công cộng thay đổi hành trình đi lại của người đi làm thành những trải nghiệm khác biệt. Với các tác phẩm nghệ thuật hiện hữu, họ có những tương tác tích cực và được cá nhân hóa tại các không gian công cộng đông đúc. Những trải nghiệm này đã làm sống lại kỳ vọng và suy nghĩ của người đi làm về nơi họ sống, làm việc và vui chơi.

Tự do sáng tạo đổi mới

Nếu sáng tạo là hành động tạo ra những ý mới, thì đổi mới là quá trình áp dụng những ý đó vào một bối cảnh cụ thể. Khi bàn đến đổi mới nghĩa là một phương pháp mới để làm một việc gì đó, giải quyết các thách thức thực tế có tầm quan trọng quốc gia và toàn cầu. Nghệ thuật công cộng đã tạo ra sự nhân lên các phong cách và phương tiện biểu đạt trong không gian công cộng của kiến trúc và đô thị thành phố [11]. Nghệ thuật công cộng có thể vượt qua ranh giới về nguyên tắc và phương pháp luận để phục vụ cho các yêu cầu cấp thiết về nghệ thuật, xã hội, khoa học và công nghệ, đưa ra các giải pháp sáng tạo giúp thay đổi cuộc sống tốt đẹp hơn. Kỷ nguyên số hóa ngày càng tăng hiện nay cũng chứng kiến sự mở rộng sáng tạo các không gian trực tuyến và ngoại tuyến kết hợp, bao gồm phương tiện truyền thông xã hội, nền tảng dựa trên web, ứng dụng di động, công nghệ kỹ thuật số, thực tế mở rộng, trí tuệ nhân tạo và các phương tiện khác, để tăng cường tương tác và trải nghiệm của con người trong quá trình tạo ra và tương tác với nghệ thuật công cộng.

4. NỀN TẢNG HỆ THỐNG TIÊU CHÍ ĐÁNH GIÁ NGHỆ THUẬT CÔNG CỘNG TP.HCM

Nghệ thuật công cộng, về cơ bản, tạo ra trải nghiệm nghệ thuật và làm phong phú thêm cuộc sống cho con người trong phạm vi công cộng. Qua những trải nghiệm, nhìn thấy (seeing), ngửi thấy (smelling), nghe thấy (hearing), nếm (touching), và chạm vào hay cảm nhận (touching), nghệ thuật công cộng có thể biến đổi không gian và tạo ra những tác động đa dạng cho các bên liên quan, nhất là khán giả và cộng đồng. Trong bối cảnh TP.HCM, nghiên cứu góp phần nâng cao kiến thức nhận biết về tác phẩm nghệ thuật trong không gian công cộng kiến trúc và đô thị với việc xác định và sắp xếp các tác động của nghệ thuật công cộng thành 7 loại (Bảng 1): 1) xã hội gắn kết và thay đổi, 2) kiến tạo nơi chốn, 3) bảo tồn và quảng bá văn hóa, 4) phục hồi và phát triển kinh tế, 5) phát triển bền vững, 6) sống tốt và nuôi dưỡng tinh thần và trí tuệ, và 7) tự do sáng tạo đổi mới (Bảng 2). Phân loại các tác động này quan trọng vì chúng thúc đẩy sự đánh giá cao và hiểu biết sâu sắc hơn về giá trị và lợi ích nghệ thuật công cộng đối với thành phố nói chung, các địa điểm nói riêng, và cuộc sống của người dân [12].

Sự hữu ích của nghiên cứu sẽ rõ ràng hơn khi xây dựng và phát triển hệ thống tiêu chí đánh giá nghệ thuật công cộng để minh chứng nhu cầu và giá trị của nghệ thuật công cộng cũng như đầu tư công và tư, và chuyển đổi nghệ thuật công cộng thành một phần cơ bản của quy hoạch đô thị, cơ sở hạ tầng và dịch vụ. Phương pháp đánh giá nhận thức, trải nghiệm và sự tham gia của cộng đồng vào nghệ thuật công cộng, sẽ được nghiên cứu trong chủ đề khác. Tuy nhiên, không có sự phân loại tác động của nghệ thuật công cộng đối với đô thị theo các tiêu chí này thì kết luận về đánh giá nghệ thuật công cộng có thể xem chủ quan, và có thể "cảm tính và không thực tế".

1	2	3	4	5	6	7
Xã hội gắn kết và thay đổi	Kiến tạo nơi chốn	Bảo tồn và quảng bá văn hóa	Phục hồi và phát triển kinh tế	Phát triển bền vững	Sống tốt (vui/ khỏe) và Nuôi dưỡng tinh thần và trí tuệ	Tự do sáng tạo đổi mới

Bảng 1. Hệ thống các tác động của nghệ thuật công cộng đối với các khía cạnh của đô thị

Như vậy, một công trình kiến trúc công cộng, để được công nhận như một tác phẩm nghệ thuật đích thực, cần được đánh giá trên cả bảy phương diện này, với những thang đo cụ thể cho từng bối cảnh văn hóa - xã hội. Đối với các đô thị đang trong quá trình chuyển đổi nhanh chóng như TP.HCM, việc lượng hóa và đo lường những tác động này càng trở nên cấp thiết. Nó giúp tránh được hai thái cực: Hoặc xem nhẹ nghệ thuật công cộng như một thứ trang trí xa xỉ, hoặc cường điệu hóa vai trò của nó một cách thiếu căn cứ [13].

5. KẾT LUẬN

Tóm lại, tác phẩm nghệ thuật trong không gian công cộng kiến trúc và đô thị như một tuyên ngôn xã hội, khẳng định về quyền được tiếp cận cái đẹp, quyền được sống trong những không gian giàu tính nhân văn của mọi công dân. Kiến trúc hay đô thị sở hữu tác phẩm nghệ thuật công cộng, ở phương diện này, trở thành một diễn ngôn công cộng, nơi các giá trị được tranh luận, các bản sắc được định hình, và tương lai được kiến tạo. Nghệ thuật công cộng dễ tiếp cận với tất cả mọi người, có sự tương tác, mang đặc thù của địa điểm, và hấp dẫn văn hóa, với sự hợp tác của các ngành khác nhau trong vai trò tác động và thúc đẩy quá trình chuyển đổi cũng như chức năng sử dụng của bộ mặt kiến trúc và đô thị.

Trong bối cảnh hội nhập và toàn cầu hóa, các đô thị đứng trước nguy cơ đánh mất bản sắc trong làn sóng đồng nhất hóa kiến trúc và đô thị bởi ngôn ngữ tạo hình công năng hiện đại, việc nhìn nhận giá trị tác phẩm nghệ thuật trong không gian công cộng kiến trúc và đô thị chính là một chiến lược để bảo vệ và phát huy những giá trị riêng. Nghệ thuật công cộng là sự khẳng định rằng, *"mỗi công trình không chỉ là nơi ta ở, mà còn là nơi ta là chính mình, với tư cách cá nhân, cộng đồng và dân tộc"*. Việc hiểu biết và gọi tên rõ ràng các tác động giúp cho việc xây dựng hệ thống tiêu chí đánh giá các tác phẩm nghệ thuật hiện có trong không gian công cộng tại TP.HCM chứng tỏ vai trò không thể thiếu trong nhu cầu sống, làm việc và giải trí của xã hội, và góp phần định hình phát triển thành phố sáng tạo văn hóa bền vững trong bối cảnh hội nhập và toàn cầu hóa hiện hiện nay ở TP.HCM nói riêng và ở Việt Nam nói chung.

[1]Khoa Mỹ thuật Trường Đại học Kiến trúc TP. HCM

Tài liệu tham khảo

[1] Long Hồ - Quốc Thanh: "Tôn vinh những nét đẹp, di sản kiến trúc độc đáo của Sài Gòn – TPHCM," Cổng thông tin điện tử - Thành Ủy TP.HCM, 29 4 2020. [Online]. Available: https://www.thanhuytphcm.vn/tin-tuc/ton-vinh-nhung-net-dep-di-san-kien-truc-doc-dao-cua-sai-gon-%E2%80%93-tphcm-1491864683?utm_source. [Accessed 4 3 2026].

[2] T. DÜZENLİ, E. M. Alpak and E. T. Eren: "The Significance of Public Space Art in Landscape," YILDIZ JOURNAL OF ART AND DESIGN, vol. 4, no. 2, p. 149, 2017.

[3] Châu Tuấn: "TP.HCM khánh thành công viên số 1 Lý Thái Tổ: Giọt nước mắt tan vào đất mẹ, tình người còn lưu mãi," Tuổi Trẻ Online, 12 2 2026. [Online]. Available: https://tuoitre.vn/tp-hcm-khanh-thanh-cong-vien-so-1-ly-thai-to-giot-nuoc-mat-tan-vao-dat-me-tinh-nguoi-con-luu-mai-20260212185753883.htm. [Accessed 4 3 2026].

[4] M. Cheung, G. Guaring, N. Smith and O. Craven: "The Impacts of Public Art on Cities, Places and People's," The Journal of Arts Management, Law, and Society, pp. 5-6, 2021.

[5] Hạ Giang: "Công viên trước UBND TP HCM mang diện mạo mới," VN Express, 11 3 2024. [Online]. Available: https://vnexpress.net/cong-vien-truoc-ubnd-tp-hcm-mang-dien-mao-moi-4720844.html. [Accessed 1 3 2026].

[6] Phước Nhân, Quỳnh Phương and Độc Lập: "Trải nghiệm đường hoa Nguyễn Huệ Tết Bính Ngọ 2026: Dấu ấn siêu đô thị sau sáp nhập," Thanh Niên, 16 2 2026. [Online]. Available: https://thanhnien.vn/trai-nghiem-duong-hoa-nguyen-hue-tet-binh-ngo-2026-dau-an-sieu-do-thi-sau-sap-nhap-18526021600080483 7.htm. [Accessed 1 3 2026].

[7] C. Cartiere and S. Willis, Eds: The Practice of Public, New York: Routledge, 2008.

[8] Quỳnh Tâm: "Chim líu chim lo, chim tỏ điều gì?": Nghe tiếng chim hót giữa lòng đô thị," Dân Trí, 30 9 2025. [Online]. Available: https://dantri.com.vn/giai-tri/chim-liu-chim-lo-chim-to-dieu-gi-nghe-tieng-chim-hot-giua-long-do-thi-20250930034410957.htm. [Accessed 4 3 2026].

[9] M. Cheung, G. Guaring, N. Smith and O. Craven: "The Impacts of Public Art on Cities, Places and People's," The Journal of Arts Management, Law, and Society, pp. 8-11, 2021.

[10] Nguyễn Hoàng Huy, Mỹ học & Phê bình nghệ thuật, Hà Nội: Nhà xuất bản Mỹ Thuật, 2013.

[11] C. Cartiere and M. Zebracki, Eds., The Everyday Practice of Public Art: Art, Space and Social Inclusion, New York: Routledge, 2015.

[12] M. Carmona, T. Heath, T. Oc and S. Tiesdell, Public Places - Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design, New York: Architectural Press, 2003.

[13] Trương Quang Thao: Đô thị học, Hà Nội - NXB Xây dựng, 2003.